

6. Миколаївський обласний центр народної творчості. Нематеріальна культурна спадщина. URL.: <https://ocnt.com.ua/category/nematerialna-kulturna-spadshhina/>

7. МОЦНТ та КОР. Інформація щодо Регіонального (обласного) переліку елементів НКС Миколаївщини станом на 2025 р. від 07.08.2025 № 105. URL.: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c0/%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%9D%D0%9A%D0%A1-2.pdf

8. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL.: <https://mincult.gov.ua/kulturna-spadshchyna/natsionalnyu-perelik-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-ukrainy/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-630-3-2>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕАТРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Кобиляцька Г. С.

викладач кафедри германської філології

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

аспірантка

Київського національного університету театру, кіно і телебачення

імені Івана Карпенка-Карого

м. Київ, Україна

Війна сильно вдарила по діяльності театрів. З міркувань безпеки багато театрів вимушені були перенести свої вистави зі стаціонарного сценічного майданчика в укриття та бомбосховища, або станції метро. Значно скоротився репертуар. Багато талановитих акторів вимушені були виїхати за кордон, багато – приєдналися до лав ЗСУ. Через фінансові труднощі глядачів та комендантську годину субсидії для державних театрів значно скоротилися, відвідуваність – значно зменшилася [2, с. 6].

Тема є вкрай **актуальною**, адже війна значно вплинула на стан мистецтва в Україні: мистецькі заклади вимушені були заново адаптуватися до нових умов та продовжувати створювати нові проекти. **Об’єкт дослідження** – сценічне мистецтво під час війни. **Предмет дослідження** – організаційно-творчі особливості існування театрів під час війни.

Війна загострює багато питань, особливо – фінансових. І стосується це як державного, так і приватного сектору. В державному театрі

багато аспектів фінансується державою, недержавний сектор – виживає за рахунок грантів або спонсорської підтримки. Звичайно, що державні театри не можуть існувати на самоокупності – їм необхідне державне фінансування. Недержавні театри, нажаль, не мають такої будівлі, яку одразу впізнають глядачі, та не мають такої медійної підтримки Міністерства культури або місцевих управлінь культури, як державні театри, отже, недержавним театрам набагато важче витримати конкуренцію під час війни [6, с. 240].

Війна вплинула на роботу майже всіх академічних театрів України: змінився репертуар, скоротилася кількість глядачів та спонсорських внесків, були введені додаткові заходи безпеки. Театри були вимушені адаптуватися до нових умов та давати вистави просто на виїзді або на місцях. Також виникли кадрові труднощі, такі як відтік кадрів за кордон, але, водночас, колективи театрів поповнилися і новими акторами.

Гуманітарна та волонтерська місія.

Багато театрів активно продовжують роботу під час війни: дають благодійні вистави, організовують різноманітні аукціони, активно співпрацюють з гуманітарними організаціями (Червоний Хрест, ЮНІСЕФ), проводять терапевтичні програми, організовують інтерактивні вистави або театральні майстер-класи для постраждалих.

Наприклад, більшість співробітників Центру Леся Курбаса залишилися в Україні, а ті, хто переїхав в більш безпечніші міста, організовували там театральні студії, писали сценарії, працювали з місцевими театрами [4, с. 233].

Активно до волонтерської, благодійної та гуманітарної місії долучилися Миколаївський академічний художньо-драматичний театр, Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки, Львівський обласний академічний музично-драматичний театр імені Юрія Дрогобича, Львівський театр імені Леся Курбаса, Національний театр імені Марії Заньковецької [9, с. 72].

Багато інших театрів Львова, Ужгорода, Івано-Франківська, Чернівців, Харкова долучилися до волонтерської діяльності під час розпаду війни: приготування їжі, безкоштовні перевезення, гуманітарна допомога, надання притулку постраждалим, пошиття спеціального одягу для військових, відвідування військових шпиталів, кураторська робота та психологічна допомога.

Творчо-організаційні питання. Пошук приміщень для вистав.

Під час війни з'являється новий формат роботи театрів під назвою «театр в укритті». Саме в такому форматі продовжив свою діяльність Одеський академічний український музично-драматичний театр імені В. Василька з червня 2022 року.

Під час війни багато театрів працювали онлайн, проводячи репетиції, представляючи театральні проекти та читання п'єс. Так, наприклад, через вимушене переміщення колективів Херсонського

обласного музично-драматичного театру імені Миколи Куліша працював онлайн, здійснював активну гастрольну діяльність. Після звільнення Херсона колектив продовжує поєднувати стаціонарну діяльність з гастрольною, працюючи з іншими театрами України.

Театри змушені були змінити формат роботи під час війни, використовуючи для вистав відкриті майданчики, підземні приміщення або тимчасові споруди, а також працюючи у віртуальному просторі. Популярним стає **мобільний театр** – коли вистави організовувалися на відкритих майданчиках, у військових частинах, лікарнях [5, с. 49].

Важливе місце під час війни посіли **міні-вистави**, в основу яких ліг мінімалізм у декораціях (спектаклі на сценічних майданчиках в укриттях) та активна діяльність у соціальних мережах (читка п'єс, казок та віршів для дітей тощо). Для показу спектаклів і концертів для населення в різних містах України актори почали об'єднуватися у мобільні бригади.

Багато театрів вимушені були працювати в евакуації: Харківський академічний український драматичний театр ім. Т. Шевченка дає вистави у Вінниці; майданчиком для роботи Донецького обласного академічного драматичного театру стає сцена Закарпатського музично-драматичного театру ім. братів Юрія-Августина та Євгена Шерегіїв в Ужгороді. Актори Харківського театру ляльок ім. Афанасьева давали вистави для дітей на всіх станціях метрополітену міста Харкова [8, с. 13-14].

Театри отримують нову назву: театр-кухня і театр-логістичний пункт, театр-склад, театр-укриття, театр-мінігостел та театр-пункт психологічної допомоги.

Отже, театральні формати змінюються під час війни: адаптація форматів (онлайн-покази, вистави в укриттях чи нетипових просторах), поєднання класики та сучасності, – як нове прочитання відомих п'єс, тактильність і близькість: камерні формати стають важливішими за масштабні постановки [10].

Репертуарна політика. Пошуки нових форм читання творів.

Популярними під час війни стають **етномюзикли** – поєднання національної культурної спадщини із сучасними театральними засобами (етно-мюзикл «Крізь століття» в Чернівецькій обласній філармонії, «Назар Стодоля» – яскравий етно-мюзикл-модерн за Тарасом Шевченком у Хмельницькому обласному академічному музично-драматичному театрі ім. М. Старицького). Також популярними стають **документальні вистави** (вистави Театру переселенця, Дикого театру, PostPlay Театру, Театру «Лютий» «Сіра зона», «Трохи більше кисню», «Останній вагон», «Свідчення», а також вистави «Погані дороги», «Сталкери» та «Моменти/Momenti» Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі Дніпра та ін.) [3, с. 552–553].

Наприклад, вже у березні 2022 р. у Чернівцях створилася група під назвою «Мистецький Штаб», яка об'єднала творчих людей з усієї України, яка намагалася інтерпретувати реальність за допомогою сучасних мистецьких засобів [7, с. 175].

Під час війни з'являються нові театральні форми, такі як *документальний театр*, *форум-театр*, *вербатім-театр*, *проектний театр* або *театр для діалогу*, а особливе місце посідає *моновистава – «поезія з окопу»* [11, с. 126].

Інформаційна політика.

Інформаційну підтримку театральних подій під час війни забезпечував офіційний сайт Національної спілки театральних діячів України та інші інформаційні ресурси (блог «Театральна риболовля», проєкт «ProТеатр»), інтернет-ЗМІ «Українська правда. Життя», журнал «Український тиждень», суспільний телеканал та інтернет-видання «Суспільне. Культура» [1, с. 453].

Міжнародна діяльність.

Але в той же час, війна сприяла поживленню міжнародної діяльності. Відбуваються сценічні читання творів молодих українських драматургів за підтримки іноземних держав. Сцени кількох країн побачили п'єси Неди Нежданой, Анатолія Крима, Наталії Ворожбит. Деякі автори та актори отримали запрошення до театрів Польщі та Німеччини, де працювали, зокрема, над створенням документальних вистав про Україну та просвітницькими проєктами. [2, с. 8].

Висновки: отже, під час війни театри перестають виконувати лише мистецьку функцію, перетворюючись на волонтерські, благодійні та гуманітарні центри. Розширюється міжнародна діяльність. Збільшується присутність України на міжнародній арені. Оновлюється репертуар, змінюється акторський склад. З'являються нові організаційні форми театральної діяльності, зокрема, – мобільний театр, «поезія з окопів» тощо.

Література:

1. Бенюк Б. Український театр в часі війни: публіцистичний та науковий дискурс. *Вісник НАКККіМ*. № 4. 2024. С. 451–457.
2. Васильєв С. Театр болю та мужності. *Арткурсив. Мистецький часопис*. № 10. 2023. С.6-9.
3. Гордєєва О. Вплив воєнного часу на творчі пошуки музично-драматичних театрів України. *Вісник НАКККіМ*. № 2. 2025. С. 551–555.
4. Інтерв'ю проф. Еріки Фаччіоллі з Неллі Корнієнко для французького журналу Skénographie1 редактора Julia Peslier (Жюлі Песлієр), вид-во Université de Franche-comté. № 18. 2023. С. 229–234
5. Ішук Є. Пошук нових організаційно-творчих форм діяльності Київського Національного академічного Молодого театру під час воєнної агресії проти України. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавра КНУТКіТ імені І. К. Карпенка-Карого. 2024. 51 с.

6. Кравченко О. Недержавний театр часів війни. *Курбасівські читання*. № 18. 2023. С. 237–241.

7. Мірошніченко О. Вектори інтерпретацій у сучасній українській драмі. *Курбасівські читання*. № 18. 2023. С. 171–178.

8. Пахарчук О., Полонський В. Актуальні питання організаційно-творчої діяльності театрів України у період воєнного стану. *Науковий вісник КНУТКиТ ім. І. К. Карпенко-Карого*. № 32. 2023. С. 1–17.

9. Слущкий В. Український театр і війни. Історія та сьогодення. *Науковий вісник КНУТКиТ ім. І. К. Карпенко-Карого*. № 32. 2023. С. 70–75.

10. Театр у часи війни: як він змінює сприйняття. URL: <https://theatrlab.com.ua/blog/41/teatr-u-casi-vijni-ak-vin-zminue-spriijnatta> (дата звернення 15.02.2026).

11. Цисельська О. Український театр в умовах російсько-української війни: історіографія питання. *Питання культурології*. № 46. 2025. С. 126–137.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-630-3-3>

ЕКСПРОПІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ РОСІЄЮ: ШЛЯХИ ПОВЕРНЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Малиш Б. І.

аспірант історичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Впродовж століть Росія системно вивозила українські культурні артефакти до власних музеїв і колекцій. Процес ідентифікації та перші спроби повернення українських реліквій з російських музеїв відбувалися у 1917–1921 рр. На офіційному рівні, вперше питання пошуку, ідентифікації та повернення предметів культурно-історичної спадщини України підняв 17 квітня 1917 р. Голова Української Центральної Ради УНР Михайло Грушевський [8, с. 7]. Під час існування Гетьманату була створена комісія на чолі з Х. Вовком, яка до вересня 1918 р. підготувала каталог «Україніка», де були зібрані українські старожитності, що знаходилися в Петрограді [5, с. 25]. Проте з більшовицькою окупацією на майже десятиліття цей процес був призупинений.

Відновлення процесу ідентифікації та повернення культурної спадщини відбулася у 1930 р. Паритетна комісія зафіксувала тисячі українських культурних об'єктів у російських музейних фондах, загальна кількість яких склала 10 096 експонатів, серед яких: